

Preporuke za olakšavanje implementacije Otvorene nauke u zemljama Zapadnog Balkana

Na osnovu preporuka Uneska o otvorenoj nauci ([UNESCO recommendations on open science](#)), politike otvorene nauke EU ([the EU's open science policy](#)), Izveštaja o postojećoj praksi otvorene nauke u zemljama Zapadnog Balkana ([Report on the existing open science practice in the Western Balkan countries](#)) i razmjenjenih iskustava na okruglom stolu održanom na [Danima otvorene nauke](#) u Beogradu, 3. novembra 2022.godine, osmišljene su preporuke za olakšavanje implementacije Otvorene nauke (*Open Science - OS*) u zemljama Zapadnog Balkana (*Western Balkan Countries - WBC*).

OS je nastala prije nekoliko decenija kao pokret za transformaciju naučne prakse kako bi se prilagodila promjenama i izazovima digitalne ere i povećala uticaj na društvene tokove. Veći i otvoren pristup istraživačkim procesima i rezultatima poboljšava efikasnost naučnih sistema i smanjuje troškove tokom prikupljanja, kreiranja i ponovnog korišćenja istraživačkih podataka. Takođe, povećanje društvenog uticaja nauke umnožava mogućnosti za lokalno, nacionalno, regionalno i globalno učešće u istraživačkom procesu, što omogućava širu cirkulaciju naučnih otkrića. Stoga je izuzetno važno da WBC ravnopravno učestvuju u globalnim naučnim transformacijama i stvaraju osnovu za budući razvoj naučnog potencijala.

Preporuke

Politike i infrastruktura

1. WBC generalno imaju razvijenu politiku OS, osim Albanije i Bosne i Hercegovine. *Preporučuje se da Albanija i Bosna i Hercegovina usvoje nacionalne politike otvorene nauke kako bi se pridružile drugim zemljama Zapadnog Balkana u njihovim naporima da otvorenu nauku učine novom istraživačkom praksom.*
2. Postojeće politike u Srbiji, Crnoj Gori i Severnoj Makedoniji deklarativno regulišu OS, uvažavajući njen značaj, bez akcionog plana za održavanje infrastrukture. Stoga istraživačima nisu dostupni resursi za implementaciju OS. *Politike moraju da specifikuju načine na koje će se obezbjediti infrastruktura za otvorenu nauku.*
3. Reproducibilnost nauke je postala temeljni kamen spoticanja povjerenja u nauku. Studije replikacije su neophodne u svim oblastima nauke kako bi se osiguralo povjerenje u naučne

rezultate. *Preporučuje se da politike naučnih časopisa uključe studije replikacije u svoj cilj i djelokrug.*

Finansiranje

1. Objavljivanje u časopisima sa otvorenim pristupom (*Gold Open Access*) obično košta 1.000 do 3.000 USD. Istraživači nemaju dovoljno sredstava da plate procesiranje i publikovanje naučnih radova u časopisima sa potpuno otvorenim pristupom (*Gold Open Access*) i obično deponuju rezultate naučnog rada u institucionalne repozitorijume (tzv. *Green Open Access*). *Istraživačke institucije se snažno podstiču da razviju institucionalne repozitorijume kako bi pomogli istraživačima da ispune zahtjeve otvorenog pristupa definisane nacionalnim politikama.*

Obrazovanje

1. Otvorena nauka podrazumeva mnoge nove istraživačke prakse i principe, kao što su FAIR (*Findable* – lako pronaći, *Accessible* – lako pristupiti, *Interoperable* – lako razmjeniti, *Reusable* – ponovo upotrijebiti) principe podataka, Plan upravljanja podacima, otvoreni kod, otvoreni softver, građansku nauku, itd. Trenutno su istraživači informisani o ovim vještinama isključivo učesćem u EU projektima, u sklopu planiranih edukativnih aktivnosti. Dio edukativnog materijala je objavljen u Srbiji ([Otvorena nauka: praksa i perpektive](#); [Vodič za građansku nauku](#)), ali je neophodno da mladi istraživači imaju neograničen pristup edukaciji o transformativnim trendovima u nauci. *Preporučuje se uvođenje ovih novih istraživačkih praksi u nastavne planove i programe.*
2. Donosioci odluka u svim zemljama Zapadnog Balkana mogu poboljšati ove procese uvođenjem dodatnih kriterijuma za akreditaciju studijskih programa iz empirijskih nauka. *Preporučuje se da kriterijumi koji uključuju OS postanu dio akreditacije studijskih programa.*

Metrika sledeće generacije

1. Oslanjanje na isključivo kvantitativne kriterijume prilikom naučnog vrednovanja doprinosi većem broju naučnih radova. Međutim, broj naučnih radova nije osnova za ocjenjivanje naučnog uticaja. *Preporučuje se izmena kriterijuma za ocjenjivanje naučnog rada, koji treba da se oslanjaju na [DORA deklaraciji o procjeni istraživanja](#) ([DORA - Declaration On Research Assessment](#)), [Lajdenski manifest za istraživačke metrike](#) ([Leiden manifesto for research metrics](#)) i [EU metrike sljedeće](#)*

generacije: Odgovorna metrika i evaluacija za otvorenu nauku (EU Next-generation metrics: Responsible metrics and evaluation for open science).

WBC-RRI.NET team

